

Náhradní výživné jako nedostupná dávka? (Emoční) bariéry jejího čerpání z perspektivy mladých dospělých dětí

Eva M. Hejzlarová – Monika Churá

Zdroj financování článku:
Cooperatio a Specifický vysokoškolský výzkum

Abstrakt

Studie se věnuje problematice náhradního výživného, které je relativně novou dávkou české sociální politiky, ve vztahu k mladým dospělým – zletilým „nezaopatřeným“ studujícím dětem, které mají nárok na výživné, ale nedostávají ho (pravidelně). Studie reaguje na mezeru v poznání, kdy dosud nebyla mladým dospělým jako aktérům věnována v souvislosti s touto dávkou pozornost. Cílem studie je porozumět tomu, jakým způsobem vnímají tito mladí dospělí dávku náhradního výživného a zda a jaké pro ně její potenciální čerpání představuje bariéry. Teoreticky se studie opírá o politickou sociologii emocí, koncept „zvláštních peněz“ (Zelizer) a koncept neviditelných aktérů. Co do datasetu se pak – spíše neúspěšně – snažila čerpat z evidence soudů, která se ukázala jako nedostačující, empirickým těžištěm je tedy analýza sedmi polostrukturovaných rozhovorů s mladými dospělými. Studie konstatuje, že přestože zákon považuje zletilé nezaopatřené děti za plnohodnotné aktéry, jsou jejich zkušenosti s výživným a související prožívání (náhradního) výživného stejně jako vztahy s blízkými lidmi bariérou v tom, aby o dávku žádaly. Mladí dospělí sice jsou cílovou skupinou zákona o náhradním výživném de iure, ale reálně se s intencí zákona mýjejí a podmínky dávky mohou splnit jen obtížně.

Klíčová slova:

výživné; náhradní výživné; soudy; mladí dospělí; emoce; zvláštní peníze

Abstract

The paper focuses on whether or not compensatory child alimony, which comprises a relatively new Czech social policy benefit, fulfils its function from the perspective of young adults, i.e. adult “dependent” children in the education system who are

entitled to alimony but do not receive it (regularly). Theoretically, the study draws on the political sociology of emotions, the concept of special money introduced by Zelizer and the concept of invisible stakeholders, while empirically it draws on unique data from the Czech court system on the development of the number of related enforcement orders between 2018 and 2022 and on the analysis of seven semi-structured interviews. The study concludes that although legislation considers adult dependent children as full actors, their experiences of alimony and the perception thereof present barriers in terms of young adults applying for the benefit, as does their relationships with their loved ones. Although this benefit has helped many families, it is unlikely to be a major gamechanger for young adults.

Keywords:

alimony; compensatory alimony; courts; young adults; emotions; special money

Úvod

„Návrh je [...] cílen na skupinu rodin s nezaopatřenými dětmi, (...) které jsou chudobou významně ohroženy“ (Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 2020: 20).

„Náhradní výživné [...] bude poskytováno oprávněné osobě za zákonem jasně definovaných podmínek, ke kterým patří podání návrhu na zahájení nebo probíhající exekuce či soudní výkon rozhodnutí, když není povinným rodičem ve stanoveném termínu vyživovací povinnost plněna vůbec či je plněna pouze částečně. Touto podmínkou je jasně deklarována ochota státu podpořit pouze ty osoby, jež jsou připraveny zodpovědně řešit vzniklou situaci a důsledně uplatnit své právo na výživu“ (tamtéž: 21).

Výše uvedené citace jsou výtahem z důvodové zprávy, která provázela návrh zákona o náhradním výživném, a v hrubých rysech shrnují představu zákonodárce. Do českého systému sociálních dávek se náhradní výživné dostalo v červenci 2021, a to s ambicí mít „pozitivní dopad na rodiny s dětmi, kde není povinnou osobou hrazeno výživné vůbec nebo pouze částečně“ (tamtéž: 15) a pomoci těm, kteří nedosáhnou na pomoc v hmotné nouzi, ale mohou být z důvodu neplacení alimentů ohroženi chudobou.

Na rozdíl od předchozích studií, které se soustředily na matky či celé domácnosti (Durnová – Hejzlarová, 2018; Hejzlarová, 2014; Dudová, 2006), se tato studie zaměří na dosud opomíjeného aktéra agendy výživného, kterým jsou zletilí mladí dospělí (srov. Arnett, 2004), konkrétně „dětí“ starší 18 let, které mají nárok na výživné od svého rodiče nebo rodičů a které by ocenily jeho pravidelné

vyplácení. Mladí dospělí jsou v kontextu neúplných rodin a výživného relativně méně ohroženou skupinou než nezletilé děti, protože mají na rozdíl od nich relativně větší šanci si živobytí zajistit sami. Je zde nicméně jedna podstatná komplikace spočívající v tom, že případné obstarávání živobytí koliduje s další vzdělávací drahou mladého dospělého (vyšší odborná škola, vysoká škola) a komplikuje ji, či ji dokonce znemožňuje. Naší ambicí je zjistit, zda je pro mladé dospělé dávka „náhradního výživného“ dostupná nejen de iure, ale i fakticky a jaké bariéry se případně k jejímu využití váží.

Zajímavost a užitečnost této otázky spočívá jednak na rovině empirické, jednak na rovině teoretické. Přiblížit se poznání toho, zda dávka funguje, jak byla zamýšlena, a to i pro opomíjené aktéry, je z hlediska sociální politiky důležité (viz reflexe výživného, resp. náhradního výživného autorek Křečková Tůmová, 2023; Höhne – Křečková Tůmová – Palonciová, 2022; Höhne – Palonciová, 2021; Vlčková – Čampulková, 2020; Durnová – Hejzlarová, 2018; Havelková – Cidlinská, 2010). Bez zpětné vazby tohoto typu je obtížné systém sociální ochrany zlepšovat či adaptovat. Z hlediska teorie, kde čerpáme především z práce Viviane Zelizer (2005), je tázání po způsobu průběhu finanční transakce v (deklaratorně) blízkých vztazích – zde s přímou nabídkou intervence státu – extrémně zajímavé. Zelizer totiž tvrdí, že realizované i zamýšlené finanční transfery nesou v blízkých vztazích velmi intenzivní významy navázané na podobu konkrétních vztahů. Předpokladem žádosti o náhradní výživné je přitom v Česku návrh na exekuci, kterou podává v našem případě „dítě“ na svého rodiče – tzv. povinnou osobu (detaily podrobněji dále). Institut „návrhu na příkaz k výkonu rozhodnutí“ (návrhu na exekuci) s sebou nese relativně silný morální a emoční náboj a v kontextu toho, že se má dít typicky mezi lidmi s historií úzkých citových vazeb, je dobré vědět, zda je možné zde platnost tezí Zelizer potvrdit či nikoliv. Další podstatný teoretický ukotvený vhled, který naše studie nabízí, je rozvinutí konceptu tzv. neviditelných aktérů (Hejzlarová, 2014). Koncept problematizuje převládající pojetí aktérů, které je definováno zájmem a mocí. Označuje aktéry, kteří by měli svůj zájem na řešení určitého problému (v našem případě finanční tíseň), nicméně z různých důvodů své aktérství nemohou plně rozvinout. Jednak nejsou jako aktéři rozpoznáni ostatními (v důvodové zprávě k návrhu zákona není o mladých dospělých ani zmínka), jednak mohou vnímat jiné bariéry, které jim brání realizovat svou potenciální moc využít veřejněpolitická opatření jim určená a stát se součástí debaty o problému. Právě na toto vnímání různých bariér se zaměří naše studie.

Základním omezením, se kterým jsme při zodpovídání výše uvedené otázky musely pracovat, byla obtížná dostupnost dat a jejich omezená vypovídací hodnota (podrobněji viz dále). Snažily jsme se o získání kvantitativních dat (podrobněji viz metodologickou část), ovšem jen s částečným úspěchem; naši „slepu cestu“ i výsledky stručně prezentujeme v části věnované metodologii, abychom zejména

navazující výzkumníky připravily na problematičnost výzkumného terénu a jeho specifika. Spolehnout jsme se tedy musely na data kvalitativní povahy, jejichž analýza nepřináší ze své podstaty zobecnitelný závěr, ale spíše sondu do dynamiky vnímání jednotlivců, jež je pro porozumění situaci také podstatná.

Studie nejprve představí stručný vhled do situace kolem (náhradního) výživného a dále teoretická východiska, konkrétně rámec sociologie emocí s přesahem do veřejné a sociální politiky a specificky koncept emocí spojených s čerpáním dávek (a obecně finančních transferů v rámci blízkých vztahů). Následně bude pozornost věnována metodám sběru dat a povaze datasetu, stejně jako limitům zvoleného výzkumného designu. Poté budou představena zjištění týkající se odpovědi na tuto výzkumnou otázku: „Jaké (emoční) souvislosti s sebou nese výživné (a související úkony jako příkaz k exekuci) pro děti-mladé dospělé jako potenciální aktéry?“ Druhou otázkou, která by měla oporu v kvantitativních datech, tj. „využívají děti-mladí dospělí, kteří mají nárok na výživné, institut náhradního výživného?“, již jsme původně chtěly řešit plnohodnotně, jsme se z důvodů naznačených výše rozhodly řešit jen v rámci metodologické části. Následuje závěr.

1. Stručný vhled do situace kolem (náhradního) výživného

S ohledem na rozsah studie necháme stranou detaily čerpání náhradního výživného a odkážeme na jiné práce, které se tímto tématem zabývají (srov. Křečková Tůmová, 2023; Höhne – Křečková Tůmová – Palonciová, 2022). Pro naše účely jsou podstatné následující parametry:

„Základní podmínkou nároku na náhradní výživné je probíhající exekuční řízení nebo řízení o soudním výkonu rozhodnutí k vymožení výživného za situace, kdy není povinným rodičem vyživovací povinnost plněna vůbec či je plněna pouze částečně. [...] Nárok na náhradní výživné má nezaopatřené dítě, která má na území České republiky trvalý pobyt a bydliště“ (MPSV, 2023). Nutným předpokladem žádosti o dávku je tedy – laicky řečeno – vymáhání dlužné částky formou exekuce; podnět k ní musí dát dítě-mladý dospělý.

Dalším podstatným aspektem je způsobilost, tedy do kdy má dítě-mladý dospělý nárok na výživné, resp. dávku náhradního výživného. V důvodové zprávě se konstatuje, že „(v)ýživné lze přiznat, pokud není oprávněný schopen sám se živit. [...] Délka trvání povinnosti poskytovat výživu je dána stavem odkázanosti dítěte na výživu. Dosažení zletilosti nebo dosažení věkové hranice pro nezaopatřenost dítěte (26 let) nemá z hlediska vyživovací povinnosti význam. Není proto vyloučeno, aby vyživovací povinnost rodičů k dítěti zanikla v 17 letech věku dítěte, které dostudovalo, našlo si práci a je schopno se samostatně živit (tj. stav odkázanosti skončil). A naopak je také možné, že dítě nenabude schopnosti samostatně se živit

nikdy (je-li např. plně invalidní). Dosažení věkové hranice 18 let má však svůj význam z hlediska procesního zejména proto, že řízení o přiznání výživy zletilému dítěti je zahájeno pouze na návrh této osoby“ (Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 2020: 16). Zákodárce zde postuluje, že odkázanost na výživu výrazně souvisí se vzděláváním (implicitně v podobě denního studia) – přestože si dítě má možnost (v řadě případů) přivydělávat už od 15 let, není tato skutečnost rozhodující. Komentář si ještě zaslouží změna, kterou znamená dosažení 18 let pro nezaopatřené dítě“-mladého dospělého, která je zmiňována v důvodové zprávě. Zatímco do 18 let jedná za nezaopatřené dítě jeho rodič, v jehož rukách je de iure vyjednávání o výši výživného (včetně možnosti žaloby) i příkaz k exekuci v případě, že povinná osoba neplatí, od 18 let je z hlediska zákona mladý dospělý plnohodnotným aktérem, který před soudem jedná samostatně a tyto úkony činí sám.

2. Teoretická východiska

K tomu, abychom mohly výše vytyčené téma zkoumat, kotvíme jej v (politické) sociologii emocí s důrazem na čerpání dávek a finanční transfery v rámci blízkých vztahů a dále v konceptu aktéra.

Vyjednávání o tom, jakým způsobem bude veřejná sféra vstupovat do té soukromé, a jak tyto zásahy soukromou sféru proměňují, jsou předmětem analýzy politické sociologie už několik desítek let. Veřejná politika pak v těchto analýzách figuruje jak jako hybatel těchto zásahů, tak jako potenciální adresát následných zjištění. V posledních dekádách se do popředí tohoto zkoumání dostává emoční dimenze. Uplatnění této dimenze pak v kontextu našeho výzkumu typově přináší následující otázky: Jak jsou zásahy státu (veřejněpolitická opatření jako podoba služeb nebo nastavení dávek) vnímány těmi, na které cílí? Do jakých osobních prostorů tvořených představami, očekáváními a emocemi, ale i materiálními podmínkami tyto zásahy (ať už v podobě direktivy nebo jen možnosti, kterou lze využít) vstupují?

Teoretická perspektiva této studie je inspirovaná pracemi Dudové (2018 a 2021), která analyzovala příspěvek na péči a jeho vnímání pečujícími osobami v případě, že je příspěvek adresován starému člověku, resp. nemocnému dítěti. Dalším zdrojem inspirace je práce Durnové a Hejzlarové (2018), které se zaměřily na vymáhání výživného a na otázku, proč se matky rozhodují, že k žalobě nepřistoupí. Inspirací je konečně i práce Mouralové a Hejzlarové (2022), které se zabývaly tím, jak během pandemie covidu-19 vnímaly učitelky-matky s malými dětmi možnost čerpat ošetřovné. Tyto studie jednak přesvědčivě dokazují, že výzkum vnímání veřejněpolitických opatření jejich tzv. příjemci je nosný

a že emoce (v širokém slova smyslu) hrají v tomto vnímání a v tom, zda příjemci opatření využijí (a za jakých okolností), podstatnou roli.

Specificky se pak studie opírá o koncept tzv. „special money“ („zvláštních peněz“), který rozvinula Zelizer (2005). Tento koncept umožňuje tematizovat chování a jednání spojené s penězi v kontextu blízkých vztahů. Zelizer jej primárně nevytvořila proto, aby vysvětlila, co v rodinách dělají dávky sociálního státu, ale s ambicí porozumět tomu, jak vlastně lidé, kteří jsou si (nebo si byli) velmi blízcí, vyjednávají o penězích – tj. jak vypadají finanční transfery v těchto vztazích a jejich těsné blízkosti (např. kdo platí co) a jak tato vyjednávání vypadají při narušení intimního vztahu (resp. při jeho nutném redefinování) a potřebě řešení otázky financí. Základní tezí Zelizer je, že peníze jsou jedním ze způsobů, jak lidé vyjednávají své vztahy¹. Tato perspektiva nám tedy umožňuje zaměřit naši pozornost na blízké vztahy a jejich souvislost s výživným.

Konečně je třeba teoreticky ukotvit i otázku aktérství. To je ve veřejné a sociální politice standardně vnímáno prostřednictvím dvou atributů: zájmu na řešení veřejněpolitického problému (Kdo je jím dotčen? Kdo ho chce řešit?) a moci, kterou lze využít při prosazování určitého řešení (Veselý – Nekola, 2007). Existuje ovšem i koncept neviditelného aktéra (Hejzlarová, 2014), který se snaží toto vnímání narušit a soustředit pozornost na ty, kteří výše uvedené atributy nespĺňují, ale jejich pohled je pro tvorbu veřejných politik důležitý, protože odhaluje, jak a proč veřejněpolitická opatření (ne)fungují. Koncept neviditelných aktérů se tedy soustředí jak na rozpoznání zprávy, kterou by aktéři mohli vyslat do veřejného prostoru, tak na identifikaci překážek, které jim ve vyslání podobné zprávy brání. Na příkladu samoživitelek (Hejzlarová, 2014) se jako jedna z významných emočních bariér vyjevuje intimizace a individualizace problému, podstatná může být rovněž hrdost, kterou mohou sólo matky pocítovat na základě toho, že svoji situaci zvládají samy (Durnová – Hejzlarová, 2018). Bariérou rovněž může být emočně komplikovaná situace či absence jazyka, kterým je možné o dané zkušenosti mluvit, jak se ukazuje na příkladu otců u porodu (Durnová, Hejzlarová, v recenzním řízení). Mladí dospělí, kteří mají zkušenost s neplacením výživného, mohou být dalším zajímavým případem, který koncept dále rozvine.

¹ „(P)eople engage routinely in the process of differentiating meaningful social relations, including their most intimate ones. They undertake emotional work. Among other makers, they use different payment systems – media – to create, define, affirm, challenge, or overturn such distinctions“ (Zelizer, 2005: 28).

3. Metody a dataset

Dříve než přistoupíme k rozhovorům, které jsou těžištěm naší studie, a k jejich analýze, považujeme za užitečné načrtnout naši snahu o získání vypovídajících kvantitativních dat. Z důvodu přehlednosti proto tuto kapitolu dělíme na dvě podkapitoly: v části 3.1 představíme naši snahu o získání kvantitativních dat a výsledky, v části 3.2 se pak věnujeme rozhovorům, jejich analýze a limitům našeho přístupu.

3.1 Náhradní výživné a žádosti k soudům na nařízení výkonu rozhodnutí pro výživné ze strany dospělých dětí

Získat evidenci pro chování mladých dospělých v souvislosti s (náhradním) výživným není jednoduché. Data z Úřadu práce sice poskytují informace o čerpání náhradního výživného, ale nenabízejí je v takovém detailu, aby nám pomohly při hledání odpovědi na naši otázku. Své snažení jsme tedy obrátily směrem k 86 obvodním a okresním soudům (tj. všem soudům 1. stupně), jejichž data nejsou v českém výzkumu veřejné a sociální politiky příliš využívána (výjimky viz Havlíková – Šmídová, 2023; Höhne – Palonciová, 2021; Höhne – Palonciová, 2019). Těmto soudům jsme chtěly adresovat žádost na základě zákona o svobodném přístupu k informacím (Iran – Lipová – Hejzlarová, 2023), ovšem dlouho jsme tápaly, zda bude možné najít takovou podobu otázek, která by nás přiblížila nějakému poznání. Po konzultacích s odborníky na právo jsme nakonec identifikovaly způsob, jak naformulovat takové otázky, které by nám kýžená data přinesly, a to při zohlednění informací, která mají k dispozici soudy (Kolařík Mezeiová a kol., 2023). Sběr dat probíhal od května do září 2023 (nejprve jsme zaslaly tři pilotní žádosti a postupně jsme obesílaly další soudy, abychom byly schopny komunikovat se soudy průběžně a zaznamenávat jejich odpovědi); soudy jsme přitom oslovovaly prostřednictvím žádosti zasláné e-mailem na příslušné podatelny. Žádost tvořilo celkem šest otázek, z nichž jsme pro účely studie využily tři², a tabulka, do které měla být požadovaná data

² Konkrétní znění otázek bylo následující:

1. Kolik celkem návrhů na nařízení výkonu rozhodnutí pro výživné obdržel soud?
2. Kolik z těchto návrhů na nařízení výkonu rozhodnutí pro výživné bylo podáno nezletilým nebo nezletilým zastoupeným zákonným zástupcem či opatrovníkem?
3. Kolik z těchto návrhů na nařízení výkonu rozhodnutí pro výživné bylo podáno fyzickou osobou, která může před soudem jednat samostatně?"

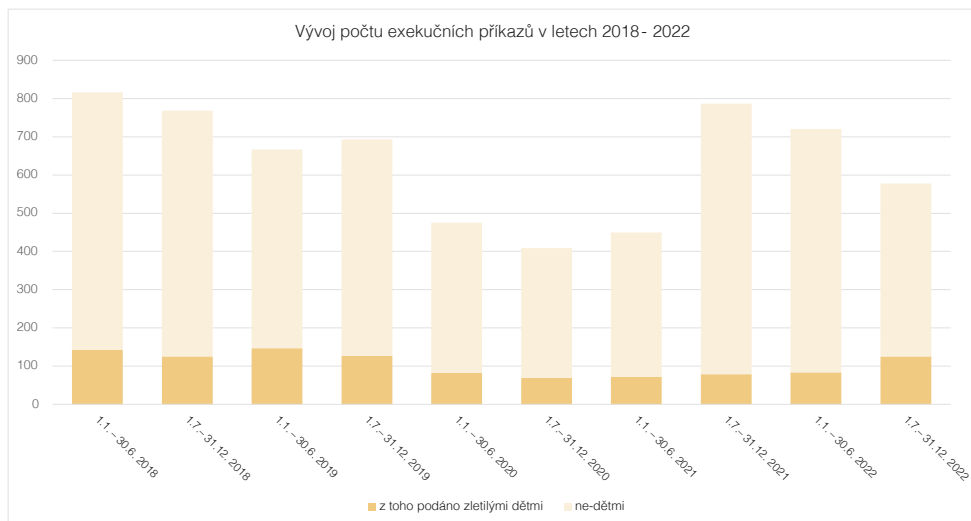
Tyto otázky se týkají návrhu na exekuci a jsou naformulovány tak, aby odpověď 1 přinesla celkový počet, odpověď 2 počet návrhů, které podávají – laicky řečeno – dospělí za děti mladší 18 let, a odpověď 3 pak počet žalob, které podávají dospělí „za sebe“. Součet O2 a O3 by se tak měl rovnat O1. V O3 jsou pak zastoupeny i případy, kdy návrh nepředkládá potomek, ale třeba i rodič nebo bývalý partner – tyto případy nejsme schopny nijak odlišit.

vložena. Data jsme požadovaly za období mezi lety 2018–2022, přičemž jednotlivé roky byly rozděleny na pololetí. Předpoklad byl, že sledované období pěti let bude natolik široké, aby v něm mohly být patrné trendy; členění na pololetí pro nás dávalo smysl z toho důvodu, že náhradní výživné vstoupilo v platnost 1. července 2021.

Vyjádření se nám podařilo získat od všech soudů, které jsme oslovily. Z celkového počtu 86 soudů jsme úplná, koherentní data získaly bezplatně od 31 z nich – s těmito daty jsme pak pracovaly. Celkem 17 soudů naši žádost zamítlo; důvodem odmítnutí byla v naprosté většině podmínka mimořádně rozsáhlého vyhledávání informací, které je zpoplatněno. V jednom případě soud argumentoval tím, že danými daty nedisponuje, v dalším případě podle soudu dané informace nelze zjistit. Další variantou bylo částečné odmítnutí, kdy 12 soudů zodpovědělo pouze část otázek. Zbylé otázky nebyly soudy schopny zodpovědět opět z důvodu mimořádně rozsáhlého vyhledávání informací, nadměrné zátěže, které by vyhledávání dat způsobilo, nebo protože uvedenými daty soud podle svého vyjádření jednoduše nedisponuje (a na vytváření nových informací se vztahuje výlučka). Poslední variantou, se kterou jsme se rozhodly nepracovat, byla nekoherentní data (to se týkalo 26 soudů) – tedy případy, kde v datech nevycházely správně kontrolní součty (počet v odpovědi na první otázku by měl být součtem odpovědí na druhou a třetí) a dále data obsahující ve sloupcích nuly bez vysvětlení či odůvodnění.

Údaje získané z 31 obvodních a okresních soudů jsme vynesly do grafu 1. V časové řadě sledujeme v roce 2020 relativně nižší absolutní počet úkonů. To je pravděpodobně dáno útlumem činnosti soudů v období pandemie (naznačují to i jiná data, která od soudů máme a která nejsou předmětem této studie). V prvním pololetí roku 2021 je situace v zásadě podobná, ovšem od druhého pololetí 2021 dochází k prudkému nárůstu a následně pozvolnému poklesu počtu žalob. Tento prudký nárůst lze s velkou pravděpodobností přičíst právě nově vzniklé dávce tzv. náhradního výživného, jistou roli zde ale může hrát i zhoršení situace rodin během covidové pandemie. Co se týče vývoje exekučních příkazů podaných osobami, které mohou před soudem vystupovat samostatně, resp. jejich podílu na celkovém počtu příkazů (viz tabulka 1), je situace značně kolísavá a nenašly jsme pro tento vývoj žádný interpretační klíč.

Graf 1: Vývoj počtu exekučních příkazů na výživné v letech 2018–2022

Zdroj: autorky dle údajů soudů

Tabulka 1: Vývoj podílu exekučních příkazů podávaných osobami, které před soudem vystupují samostatně, v letech 2018–2022

Pololetí	1/2018	2/2018	1/2019	2/2019	1/2020	2/2020	1/2021	2/2021	1/2022	2/2022
Podíl žalob podaných dospělou osobou, která jedná sama za sebe k celkovému počtu žalob	21,2 %	19,4 %	28,3 %	22,4 %	20,9 %	20,3 %	19,0 %	11,2 %	13,2 %	27,6 %

Zdroj: autorky dle údajů soudů

3.2 Náhradní výživné a rozhovory s dospělými dětmi

Nyní již k výzkumné otázce „jaké (emoční) souvislosti s sebou nese výživné (a související úkony jako příkaz k exekuci) pro děti-mladé dospělé jako potenciální aktéry?“ a jejím empirickým oporám. Základem pro interpretativní analýzu byla sada osmi polostrukturovaných rozhovorů s mladými dospělými, kteří mají nárok na výživné (rekrutačním kritériem nebylo, zda ho dostávají, nebo ne). Informanty rekrutovala studentka Alžběta Mixová v rámci své diplomové práce (detaily včetně návodu k rozhovoru viz Mixová, 2022), a to prostřednictvím

výzvy na sociálních sítích, kterou předsdílely mj. dva vysokoškolské studentské spolky. Rozhovory pak byly realizovány v listopadu 2021 a u všech byl podepsán informovaný souhlas, jehož součástí byla i možnost využití dat pro účely tohoto článku. Z těchto rozhovorů jich bylo pro účely této studie vybráno sedm, které byly vedeny s informanty, kteří měli zkušenost s neplacením výživného (přehled viz tabulku 2). Analýzu přepisů rozhovorů jsme pro účely této studie prováděly nezávisle na Mixové a v souladu s interpretativní tradicí (Yanow, 2007). Procházely jsme přepisy a hledaly zde opakující se motivy. Poté, co jsme tyto motivy-kategorie („nejistota“, „rodinné vztahy“, „aktérství“) určily, kódovaly jsme příslušné pasáže a analyzovaly jejich vnitřní strukturu i vztahy mezi nimi.

Tabulka 2: Přehled informantů

Označení informanta/ky	Pohlaví, věk v době konání rozhovoru
Informantka č. 1 (I1)	žena, 25 let
Informantka č. 2 (I2)	žena, 24 let
Informantka č. 3 (I3)	žena, 25 let
Informantka č. 4 (I4)	žena, 25 let
Informantka č. 5 (I5)	žena, 21 let
Informant č. 6 (I6)	muž, 24 let
Informant č. 7 (I7)	muž, 23 let

Zdroj: autorky dle Mixové (2022)

Limity našeho přístupu spočívají zejména v tom, že v kvalitativní části využíváme rozhovory s informanty, kteří mají zkušenost s výživným a jeho neplacením, žádný z nich nicméně nežádal o náhradní výživné. Ideální by bylo získat zkušenosti i této skupiny, nicméně vzhledem k jejímu počtu (viz indikativně graf č. 1) je takový úkol velmi náročný. Co se týče kvantitativní části, vyplývá omezení z datasetu, který jsme měly k dispozici – jednak je sledované časové období poměrně nestandardní, jednak nám scházejí data od všech soudů, jednak zahrnuje číslo i jiné oprávněné osoby než zletilé „děti“ (může např. zahrnovat žaloby o výživné mezi bývalými partnery). K limitům našeho výzkumného přístupu se podrobněji vracíme, a přestože jsme si výrazných omezení vědomy, považujeme zjištění za relevantní příspěvek do akademické debaty. Jinými slovy, přestože nemáme dokonalá data, považujeme směr našeho tázání za podstatný jak pro praxi, tak pro teorii veřejné a sociální politiky.

4. Emoční souvislosti vnímání výživného z perspektivy mladých dospělých, kteří mají na dávku náhradního výživného nárok

V této části, která nese odpovědi na otázku „jaké (emoční) souvislosti s sebou nese výživné (a související úkony jako příkaz k exekuci) pro děti-mladé dospělé jako potenciální aktéry?“ představíme tři výrazné rysy, které nám při analýze (a s ohledem na naše teoretické zakotvení) vystoupily jako podstatné: (1) (náhradní) výživné jako nejistota, (2) výživné jako součást rodinných vztahů a náhradní výživné a (3) aktérství mladých dospělých. Jednotlivé podkapitoly na sebe navazují v tom slova smyslu, že ta následující rozvíjí předešlou.

4.1 (Náhradní) výživné jako nejistota

Příběh vnímání náhradního výživného je třeba začít vyprávět nikoli od ustavení této dávky nebo diskusí o ní, ale jako příběh ustavování určité představy o výživném a zkušeností s výživným. Náhradní výživné je totiž jako sociální konstrukt odvozeno od toho, jak informanti vnímají výživné a jak si k němu utvářejí vztah. V rozhovorech se ukázalo, že výživné není pro informanty fenoménem, který by do jejich života vstoupil jednoznačně a v konkrétním čase, ale který se vynořuje postupně a nejistě. Zdrojem informací mohou být spíše spolužáci, rodiče o tématu zpravidla otevřeně nemluví, poznání se skládá ze střípků, domluvy jsou nejisté. Doklady této nejistoty jsou ilustrovány v následujících úryvcích:

„Já jsem nikdy nevěděla, jak to s tím tátou je, že od malička byl pořád pryč, tak jsem strašně dlouho nevěděla, jestli jsou spolu nebo nejsou spolu... [...] Tak jsem strašně dlouho ani nevěděla, že by táta měl nějaký výživný platit, jsem nevěděla, jestli je to vyloženě povinný, nebo jestli se na tom nějak dohodnou a potom až někdy myslím na konci základky jsem se dozvěděla, že táta nic neplatil a že by měl platit.“ (I4)

„Když jsem se poprvé odstěhovala v 18ti, tak jsem si o tom četla na internetu, že mám nárok na výživný... [...] tak jsem se o tom bavila s mámou a ta, že mi to bude posílat za něj [...] a s ní jsem se domluvila na dvou tisících a řekla, že je to to samý, co dává otec, a asi po roce se mi přiznala, že nám dával všem jenom 1500 a že ona ještě to pětikilo doplácela za něj, abych měla 4000, když jsem šla bydlet a studovala jsem.“ (I2)

„Já jsem s ním byl domluvený, že mi přidá třeba 500 od prváku na vejšce, to se nestalo. To bylo taky řešení, to bylo, když jsem s ním řešil, že to bude posílat mně. Jsem říkal, že možná bych ocenil trošku víc, a nevím, jestli řekl, že jo, nebo že si to rozmyslí, ale rozhodně to neudělal.“ (I7)

Motiv nejistoty a neurčitosti se týká jak samotného vyplácení a jeho podmínek, tak i celkového obnosu; jako nosný se motiv ukazuje i s ohledem na to, že zprávy o výživném informanti zachycovali ve chvíli, kdy „nepřišlo“ (ukázalo se jako nejisté) a způsobilo finanční tíseň. Nejistota je patrná i v tom, že si informanti nejsou jistí, jaké jsou parametry dávky náhradního výživného a jaké dopady by čerpání dávky mělo:

„Jo, trošku mě teď děsí jen tak jít a podat to trestní oznámení, nedokážu si představit, co tím reálně dělám a způsobuju, jestli toho člověka můžu uvrhnout do vězení, což nevím.“ (I5)

Shrňme, že nejistota spojená s (náhradním) výživným se u informantů manifestovala na několika úrovních. V promluvách zaznamenáváme svědectví o postupném vrůstání informantů do toho, co výživné znamená a jak s ním počítat, resp. nepočítat. Ani zletilost neznamená výraznou změnu – z hlediska institucí sociálního státu mohou být např. informace dostupné, ovšem vztah informantů k výživnému zůstává stejně nejistý a zdá se být logickým protažením jejich „historické“ pozice dítěte, které není plnohodnotným partnerem v diskusi. I dávka náhradního výživného se tak ukazuje jako něco nejistého, co by se možná dalo využít, ale informanti se bez ní zatím obešli (anebo mají již zavedené strategie, jak situaci zvládnout). Nejistota je jedním z definičních znaků výživného jako sociálně konstruovaného fenoménu v případě, že není (pravidelně) placeno, a provází i úvahy o případném čerpání dávky náhradního výživného.

4.2 Výživné jako součást rodinných vztahů

Pro Zelizer (2005) souvisejí peníze a peněžní transfery v blízkých vztazích s povahou těchto vztahů. Peníze – neboli to, za co a komu platíme či od koho a za co si necháváme platit – úzce souvisejí s charakterem, jaký daný vztah má (resp. jak jeho účastníci chtějí, aby byl vnímán). V kontextu teorie zvláštních peněz tak není překvapivé, že informanti, kteří mají zkušenosti s neplacením výživného, popisují vztah s otcem jako něco, co neexistuje, případně spojují výživné a jeho placení, resp. neplacení, s realizací vztahu:

„S otcem nemám žádný vztah a styk a nechci ho už nikdy vidět a říkal jsem si, že ani po něm nic nechci, ani o žádný alimenty bych si říkat nechtěl.“ (I6)

„No jako nejsem podle mě v situaci, že bych na něj chtěla poslat exekutora, ne že by si to nezasloužil, ale zase tak nahnutý vztahy nemáme, spíš nemáme žádný.“ (I2)

„Moje motivace pro to se s ním nebavit byla, že já jsem si řekla, že je to můj jakoby statement, uvědom si, že jestli se chceš se mnou bavit, tak musíš platit to výživné, což nejdřív znělo divně, ale já říkala, tati, ty na nás sereš, jsem se mu to

snažila několikrát vysvětlit, že to opravdu není tak, že by mi dával na cigára, ale že to není prdel.“ (I5)

Neplacení výživného je tedy průvodním jevem nefunkčního vztahu (neplacení výživného se nicméně může dít i u funkčních vztahů). Neexistující, oslabený či komplikovaný vztah s otcem a to, že se na vyplacení výživného nedá spolehnout, mobilizuje další vztahy s blízkými lidmi, kteří chybějící výživné nějakým způsobem kompenzují. V případě jedné informantky šlo o prarodiče (rodiče otce žijící v zahraničí), kteří jí spořili, v dalším případě o strýce nebo o nového partnera matky. Na jedné straně má taková materiální podpora velký význam, protože umožňuje mladým dospělým žít takový život, jaký si – v rámci možností – přejí a např. studovat. Zároveň tyto vztahy a s nimi související finanční transfery vytvářejí tlak na určité chování mladého dospělého. V našem případě jde např. o to, aby nepodával exekuční příkaz:

„Teď je tam ještě ta rovina toho, že mi ty prarodiče pořád něco platí a teď jako já bych přišla, hele, jdu zažalovat vašeho syna, za to, že mi nic neplatí. Já se s nima jako vlastně nechci úplně rozhádat, nebo ne rozhádat, ale je to prostě takový divný. Oni se se mnou vůbec nemusí bavit a vůbec by mi nemuseli nic posílat teda.“ (I1)

„No asi děda... [...] sice říká, že je to naprd a že to není normální, ale asi kdybych ho dal k soudu, tak by úplně nadšenej nebyl. [...] Ty lidi přehlédnou to výživný, ale spíš koukají na to, že jsem dal tátu k soudu jako.“ (I7)

Mezi emoce bránící informantům ve využití návrhu na exekuční příkaz (díky čemuž by měli nárok na náhradní výživné) patří obavy z celkově nejisté situace (parametry dávky, dopady různých úkonů, celkový vztah k výživnému), z reakce otce a dalších blízkých osob a pocit nepatřičnosti – neadekvátnosti nástroje vzhledem k tomu, o jak intimní vztahy jde. V souvislosti s tím komentuje jeden z informantů:

„Já to vnímám tak, že by to rozhodně mělo bejt řešitelný jinak než přes ten soud, nebo tu policii, mohl by bejt nějaký úřad, aby to nebylo tak agresivní to řešení... [...] Aby to nemuselo bejt vyloženej soudní obsílka, ale aby to bylo něco takovýho, přijďte tady na městský úřad vypovědět, proč jste neplatil alimenty, to je stejně jako u daňovýho přiznání, že přijdu a buď to vysvětlím tu chybu nebo ji prostě napravím do týdne, měsíce [...] Přes ty soudy je to všechno takový složitý.“ (I7)

4.3 Náhradní výživné a aktérství mladých dospělých

Mladí dospělí s nárokem na výživné získávají dosažením 18 let věku formální moc výživné vymáhat sami – z „ne-aktéra“, který je pouze příjemcem výživného, ale jiný pouvoir nemá, se z hlediska legislativy stává plnohodnotný aktér. Jak ale naznačily předchozí dvě podkapitoly, není realizace tohoto aktérství úplně

triviální. Předně je zde významná path-dependency, ne-li nemožná, má-li se odehrát v totožných kulisách (prostředí domova, rodinné vztahy, výživné jako téma, o kterém se otevřeně příliš nemluví) provázejících mladého dospělého v dětství. Řada informantů sice žije mimo domácnost rodiče, ovšem provázanost v rámci rodinných vztahů je stále drží v pozici dítěte, tj. „ne-aktéra“. Své aktérství pak nerealizují soudní cestou vymáhání výživného (stejně jako to mj. nedělaly jejich matky), ale spíše respektováním statu quo, dílčím vymezováním si hranic (viz promluva I5 výše) a přivýdělkem, kterým kompenzují nejen chybějící výživné, ale celkově vyšší náklady na studium. Pokud přivýdělek nestačí, je variantou buď se studiem skončit na bakalářském stupni a nepokračovat na magisterský, nebo střídat období práce „na plný úvazek“ a studia. Bariéry aktérství tedy spočívají v různých druzích nejistoty popsaných dříve, v různých obavách a pocitu nepatřičnosti a také v reálné, byť ne plné závislosti mladého dospělého na vazbách v rámci rodiny, a to včetně finančních transferů. Některé z variant vlastního aktérství (přivýdělek, částečné vymezení se vůči rodině, vliv na studium) jsou zmíněny v následující promluvě:

„U toho studijního života to bylo asi horší na tý střední škole [...] cejtla jsem, že moji spolužáci mohli chodit ven a mohli jít s kamarádama [...] nebo jsem musela pracovat [...] abych si mohla zaplatit ty svoje výdaje a k tomu jsem ještě musela pomáhat v rodině (...). Přišlo mi to jako, někdy mi to přišlo docela nefér, že neměla jsem ani tolik času se učit třeba, když jsem potřebovala, ale pak jsem na sebe byla pyšná, že jsem to zvládla[...] a pak slyším od spolužáků, že se určitě celej den jenom učim, když prostě jedinej čas, když jsem měla čas začít se něco učit bylo v autobuse v 10 hodin večer a že mi to prostě přišlo všechno nefér, ta situace byla hodně těžká v tomhleto. Potom když jsem šla na vysokou školu, tak jak jsem si našla tu práci, tak ta práce byla víc časově náročná než to doučování předtím a ta škola byla časově náročnější. A teda moji příbuzní pořád chtěli, abych jim dál pomáhala, ale já jsme to už nezvládala v tý škole, ten první ročník už byl jinej, bylo to hrozně těžký. Pokud bych nepracovala, tak nemám žádný peníze a cítila jsem hodně velkou úzkost v tomhleto, velký tlak. [...] Určitě jsem nepřemýšlela o tom, že bych odešla z vejšky úplně, ale přemýšlela jsem, že půjdu na jinou vejšku. Na nějakou míň časově náročnou vejšku.“ (I4)

Je patrné, že jistou bariéru představují také copingové strategie, které si mladí dospělí vyvinuli, aby byla pro ně situace přijatelná. Zdá se přitom, že varianta opustit školu nebo muset víc pracovat (případně si nechat finančně pomoci od jiných členů rodiny) je přijatelnější než realizovat své aktérství u soudu, jak to předpokládá zákon. Zprávu, kterou tito mladí dospělí jako neviditelní aktéři v rozhovorech komunikují, lze tlumočit jako „kdybychom dostávali pravidelně výživné v částce, která odpovídá našim životním nákladům, byl by pro nás život jednodušší“. Nejde přitom o bojovný pokřik, ale spíše o částečně rezignované a přijímající, částečně našťvané prohlášení.

Závěr

Jak ukazují výše uvedená zjištění, sledovat dění kolem dávky náhradního výživného není triviální. Vypovídající kvantitativní data jsme k dispozici neměly a nemá je v tuto chvíli ani žádná instituce českého státu. Bylo by možné získat je důkladnějším šetřením např. ve spolupráci Ministerstva práce a sociálních věcí a Ministerstva spravedlnosti, kde by byl větší prostor pro vysvětlení otázek i záměru a stejně tak i pro shromáždění dat ze všech soudů. I přesto by byla data poznamenána obdobím pandemie covidu-19, které podle našeho názoru mohlo významně ovlivnit chování jednotlivců, ale i institucí: soudů či úřadů práce, které byly v tomto i v následném období souvisejícím s válkou na Ukrajině pod velkým tlakem a bojovaly s vlastním fungováním a náporům žadatelů o dávky a služby. Co se týče kvalitativních dat, bylo by dalším logickým krokem najít informanty, kteří o náhradní výživné již reálně požádali, a tato varianta pro ně není jen hypotetickou možností, ale žitou realitou; díky tomu bychom mohli zmapovat cestu, o které nyní nevíme nic.

Studie odhalila, že (náhradní) výživné nese pro mladé dospělé, kteří na ně mají nárok, významné emoční významy. Podstatné je zde jednak téma nejistoty, které se týká samotného výživného (Komu náleží výživné? Kolik se platí? Jaké jsou mechanismy zvyšování výživného? jak by to vypadalo, kdybych požádal o náhradní výživné? Neohrožuji tím někoho?). Tím, jak bylo výživné v životě mladých dospělých tématem, které se vynořovalo postupně, bylo spíše na periferii jejich zájmu a málokdy se o něm mluvilo napřímo, pokračuje podobná trajektorie i po dosažení zletilosti. Dalším podstatným tématem jsou pak různé blízké vazby. Kromě toho, že někteří blízcí chybí a vztah s nimi „není“, dostávají se (i kvůli tomu) do okruhu blízkých další lidé: prarodiče, nový partner matky, strýc, kteří finančně vypomáhají tam, kde povinná osoba (v našich případech otec) neplní z nejrůznějších důvodů své závazky. Předivo těchto vztahů umožňuje mladému dospělému nebýt v tak napjaté finanční situaci, ovšem zároveň významně reguluje jeho manévrovací prostor. I kdyby mladý dospělý uvažoval o využití náhradního výživného, je si vědom toho, že jeho blízcí s tím nemusejí souhlasit, nebo s tím dokonce explicitně nesouhlasí. Jsou to přitom tíže blízcí, kteří jsou pro mladého dospělého nejen dalším zdrojem materiálního zabezpečení, ale k nimž ho váže také citový vztah. Jako emoční bariéry jsme zde identifikovaly zejména obavy a pocit nepatřičnosti. Mladý dospělý sice získává – z hlediska zákona – prostor k jednání (agency) a stává se plnohodnotným aktérem a hybatelem, zároveň si ale s sebou nese tyto zkušenosti a rodinný setting, které mu jen obtížně umožňují přijmout a reálně naplnit možnosti nabízené zákonem. Pokud toto zjištění konfrontujeme s důvodovou zprávou („podmínkou je jasně deklarována ochota státu podpořit pouze ty osoby, jež jsou připraveny zodpovědně řešit vzniklou situaci a důsledně uplatnit své právo na výživu“ (Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 2020: 21), musíme nutně učinit závěr, že mladý dospělý je sice cílovou skupinou zákona de iure, ale reálně se s intencí zákona míjí a podmínky dávky může splnit jen obtížně.

Data, která by jednoznačně kvantitativně podpořila tento narativ jistých bariér, které jsme v souvislosti s náhradním výživným identifikovaly, k dispozici nemáme (viz popis limitů datasetu výše). Z prudkého nárůstu exekučních příkazů lze usuzovat, že zavedení náhradního výživného v červenci 2021 přineslo pro rodiče i děti v nouzi novou možnost, jak se výživného domoci, a přimělo je k tomuto radikálnímu kroku, který dříve z různých důvodů nebyli ochotní udělat. Z dostupných dat není zřejmé, zda se tato možnost stala stejně významnou i pro mladé dospělé. Z rozhovorů lze usuzovat, že není bezvýznamná, ovšem její využití zároveň není úplně „po ruce“. Na rozdíl od rodin s dětmi, jejichž životní trajektorie a příjmové a výdajové možnosti nejsou úplně flexibilní, je pro mladé dospělé představitelné (a reálně možné), aby pracovali a k tomu studovali distančně, kombinovali práci a prezenční studium nebo obě aktivity střídali v čase. Reálná je také varianta, že se dalšího studia vzdají jako něčeho, co je pro ně v danou chvíli zbytečné. Vzdání se studia je zároveň přijatelnější volbou než podávat žalobu na svého otce, a zpochybnit tak vztah s ním, případně s dalšími blízkými.

Návrh politiky či doporučení nebyl předmětem tohoto článku – přesto zde pokus o něj stručně formulujeme, nepovažujeme ho nicméně za vyčerpávající. V řešení neplacení výživného se v Česku využívají v principu dva postupy. Jedním je neformální postup, kdy mezi sebou různí blízcí vyjednávají a snaží se o vytvoření určitých kompenzačních mechanismů tak, jak jsme to zdokumentovaly v této studii. Druhý postup je vysoce formalizovaný a znamená kontakt se soudem a příkaz k exekuci. Za úvahu by stála možnost, kterou zmiňuje I7 – upozornění orgánu státní správy či podání vysvětlení. Ta by sice znamenala kontakt s oficiálním místem (např. úřad práce, OSPOD), ovšem neznamenala by automaticky penalizaci, ale spíše prostor k objasnění toho, jak se věci mají, s čím je možné počítat a s čím ne. Stejně jako jiné studie pak upozorňujeme na nízkou výši výživného, jejíž změna by ovšem v našem případě pravděpodobně velkou změnu nezpůsobila.

Uvedená zjištění přitom považujeme za důležitá nejen ve vztahu k náhradnímu výživnému. Vidíme totiž přinejmenším ještě dvě další důležité souvislosti. Tou první jsou opakovaně se vracějící návrhy na školné na vysokých školách. Nemáme evidenci o tom, kolika studujících se týká neplacení výživného a jaká je finanční situace studujících (sic!), ovšem rozhovory naznačují, že tito studující jsou ve velmi náročné a nestabilní situaci a placení školného by pro ně fakticky znamenalo znemožnění studia. Současná akademická diskuse o tomto fenoménu není nijak rozvinutá (až na výjimky srov. Moreno et al., 2022) – podle nás si nicméně pozornost zaslouží. Tou druhou souvislostí je obecnější téma čerpání, resp. nečerpání dávek v Česku a jejich stigmatizace (srov. Janebová, 2019 – Mareš, 2001; Sirovátko, 2000). Tato studie zachytila (byť velmi stručně) jedinečnou podobu této stigmatizace, jejíž důsledek (přesněji jeden z více důsledků) je stejný jako u ostatních (tj. nečerpání dávek), ale jejíž příčiny jsou komplikovanější a v daleko větší míře souvisejí s nejistou situací, ne zcela naplněným aktérstvím mladých dospělých do značné míry závislých na svých blízkých a s jejich vzájemnými vztahy.

Zdroje

- Arnett J. J. (2004). *Emerging Adulthood: The Winding Rode From the Late Teens Through the Twenties*. New York: Oxford University Press.
- Dudová R. (2006). Old Obligations in the Modern World: The Father as Provider before and after Divorce. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*, 42(3), 573-590.
- Dudová R. (2018). Příspěvek na péči jako "zvláštní peníze": chápání a užívání příspěvku na péči v blízkých vztazích. *Gender a výzkum*, 19(1), 58-81.
- Dudová, R. (2021). Cash for Care as Special Money: The Meaning and Uses of the Care Allowance in Close Relationships in the Czech Republic. *Feminist Economics*, 28(2), 329-355.
- Durnová A. P. a Hejzlarová E. M. (2018). Framing policy designs through contradictory emotions: The case of Czech single mothers. *Public Policy and Administration*, 33(4), 409-427.
- Durnová A. a Hejzlarová E. M. (v recenzním řízení). Making Expertise Emotionally Robust. Fathers as Invisible Stakeholders of Professional Discourses on Birth Safety. *Sociální studia*
- Havelková B. a Cidlinská K. (2010). Genderové aspekty neúspěchu českých návrhů zákonů upravujících náhradní výživné na dítě. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 11(1), 60-73.
- Havlíková P. a Šmídová I. (2023). *Bagatelizace a nerovnosti: Analýza rozsudků sexuálního a domácího násilí*. Praha: profem.
- Hejzlarová E. M. (2014). „Neviditelní“ aktéři v policy analysis. *Sociální Studia/Social Studies*, 11(1), 109-129.
- Höhne S. a Paloncyová J. (2019). Péče o děti po rozvodu či rozchodu: Výsledky předvýzkumu v rámci projektu Dopady míry rodičovského konfliktu na dítě a role, jakou v nich hraje konkrétní forma porozvodového uspořádání péče. 1. vydání. Praha: VÚPSV, v.v.i.
- Höhne S., Křečková Tůmová N. a Paloncyová J. (2022). *Náhradní výživné: Souhrnná výzkumná zpráva*. 1. vydání. Praha: VÚPSV, v.v.i.
- Höhne S. a Paloncyová J. (2021). Péče a výživa dětí po rozchodu rodičů podle výsledků opatrovnických řízení. *Demografie*, 63(1), 3-21.
- Iran J., Lipová D. a Hejzlarová E. M. (2023). Sběr dat prostřednictvím zákona o veřejném přístupu k informacím ve veřejněpolitickém výzkumu. In: Hejzlarová E. M., Mouralová M. A Štěpánková Štýbrová M. (eds.). 2023. *Fantastická data ve veřejné politice a jak je využít*. Praha: Karolinum.
- Janebová, R. (2019). Sociální práce, nebo sociální policie? Pronikání disciplinárních principů do sociální politiky a sociální práce. *Sociální Práce/Sociální Práce*, 19(3).
- Kolařík Mezeiová V., Drápal J. a Hejzlarová E. M. (2023). Rozsudky a správní rozhodnutí ve veřejněpolitickém výzkumu. In: Hejzlarová E. M., Mouralová M. a Štěpánková Štýbrová M. (eds.). 2023. *Fantastická data ve veřejné politice a jak je využít*. Praha: Karolinum.
- Křečková Tůmová N. (2023). Náhradní výživné v České a Slovenské republice. *Demografie*, 65(1), 31-48.
- Mareš P. (2001). *Problém nečerpání sociálních dávek*. Praha: VÚPSV.

Mixová A. (2022). Policy design výživného perspektivou zkušeností studentů z neúplných rodin. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií, Katedra veřejné a sociální politiky.

Moreno A. F. S., Mina J. R. L., Mayorga D. V. G., a Rodríguez P. O. P. (2022). Alimony in Students of Legal Age as a Fundamental Right to Education. *Neutrosophic Sets and Systems*, 52(1), 1.

Mouralová M. a Hejzlarová E. M. (2022). Proč učitelky nechodí na ošetřovačku? Emoční strategie, mikropolitiky a sebepojetí učitelek s malými dětmi v době pandemie. *Sociologický časopis*, 58(5), 477-507.

MPSV. (2023). Náhradní výživné. [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/-/nahradni-vyzivne>

Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. (2020). Vládní návrh zákona o náhradním výživném pro nezaopatřené dítě a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o náhradním výživném). [online]. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=179829>

Sirovátka T. (2000). Sociální dávky a jejich příjemci: Na „sociální trampolíně“, nebo ve slepé uličce?. *Sociologický Časopis / Czech Sociological Review*, 36(2), 181-199.

Veselý A. a Nekola M. (eds.). (2007). Analýza a tvorba veřejných politik: přístupy, metody a praxe. Praha: Sociologické nakladatelství.

Vlčková K. a Čampulková J. (2020). Vývoj politiky zálohovaného výživného prizmatem teorie sociální konstrukce cílových populací. *Fórum sociální politiky*, 14(3), 34-43.

Zelizer V. A. (2005). *The Purchase of Intimacy*. Princeton: Princeton University Press.

Yanow, D. (2007). Interpretation in policy analysis: On methods and practice. *Critical Policy Analysis*. 110-122.

Mgr. Eva M. Hejzlarová, Ph.D. | eva.hejzlarova@fsv.cuni.cz

Odborná asistentka na Katedře veřejné a sociální politiky, Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy (Department of Public and Social Policy, Faculty of Social Sciences, Charles University), U Kříže 8, 158 00 Praha 5 – Jinonice, Česká republika. Zaměřuje se na souvislost veřejné politiky a emocí.

Bc. Monika Churá | churamonika@seznam.cz

Studentka magisterského programu Veřejná a sociální politika na Katedře veřejné a sociální politiky, Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy (Department of Public and Social Policy, Faculty of Social Sciences, Charles University), U Kříže 8, 158 00 Praha 5 – Jinonice, Česká republika. Ve své diplomové práci se zaměřuje na problematiku advokace osob s postižením; zabývá se také vztahem mezi nastavením a příjemci veřejných politik.